

НА ГРЕБЕНІ “НОВОЇ ХВИЛІ”: ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ПРОЗИ

Ромашенко Л.І. Жанрово-стильовий розвиток сучасної української історичної прози: Основні напрями художнього руху: Монографія. — Черкаси: Вид-во ЧДУ, 2003. — 388 с.



Українська історична проза ніколи не залишалася поза увагою літературознавців, тому інтерес Л ю д м и л и Ромашенко до цієї проблеми можна вважати ш в и д ш е закономірним, а н і ж випадковим: її монографія

порівняно з іншими відзначається низкою оригінальних підходів. По-перше, йдеться не про творчість одного автора, а про цілісний аналіз історичної белетристики певного періоду; по-друге, в центрі уваги дослідниці опинилися твори, що з'явилися протягом останніх двадцяти років і здебільшого ще не отримали критичного резонансу (зокрема романи Ю.Мушкетика, О.Лупія, Д.Мищенко, Г.Колісника, О.Пахучого та ін.).

Вибір історичної белетристики вказаного періоду для аналізу зумовлений тим, що інтерес до історичної тематики посилюється в періоди суспільних катаклізмів, коли робиться спроба осмислити й переосмислити досвід попередніх поколінь, об'єктивніше оцінити діяльність окремих історичних діячів і в підсумку — звільнитися від фальшивого витлумачення деяких сторінок минулого.

Найновіша історична проза дедалі частіше відходить від старанного копіювання фактів, ілюстрування офіційної історіографії, поступово еволюціонуючи до філософської та психологічної проблематики. Йдеться, отже, про “нову хвилю” історичної романістики, поява якої зумовлена формуванням художнього мислення під впливом оприямиених у к. 80-х — на поч. 90-х рр. історичних праць В.Антоновича,

М.Аркаса, М.Грушевського, Н.Полонської-Василенко, Д.Яворницького.

Тематичний діапазон сучасної української прози збагатився за рахунок нового осмислення замовчуваних чи негативно оцінюваних періодів, подій і постатей — доба Руїни в українській історії, діяльність гетьманів І.Виговського, І.Мазепи, П.Полуботка, поступове урізання автономії України, ліквідація Запорізької Січі, закріпачення українців, що виразно ілюструють усю складність історичних взаємин України та Росії.

У монографії висвітлюється проблемно-тематичний, ідейно-естетичний діапазон сучасних творів на історичну тематику, визначаються першопричини, що зумовили інтерес письменників до соціальних, морально-етичних та культурологічних проблем нашої історії, відстежується новаторство в художньому осмисленні тих сторінок національного минулого, які активно розроблялися у красному письменстві. Позитивною рисою є аналіз окремих зразків новішої української історичної прози в контексті художніх здобутків цього жанру в попередні періоди розвитку, а також у порівнянні зі спорідненими явищами світового письменства (передусім ідеться про здобутки російської та польської літератур). Так, приміром, аналізуючи у третьому розділі твори про Коліївщину (зокрема романи “Прийдімо, вклонімося” Ю.Мушкетика та “Полин чорний, мак гіркий” Г.Колісника), авторка цілком доречно згадує близькі за тематикою твори Т.Шевченка, М.Старицького, М.Сиротюка, а також інонаціональні явища, як-от творчість представників “української школи” в польському письменстві.

У ракурсі критичного бачення потрапили кращі зразки історичних жанрів, позначені новизною підходу до матеріалу, глибинним проникненням у сферу суспільних відносин, людських стосунків і почувань. Найпильнішу

увагу приділено стильовим особливостям історичної прози, співвідношенню факту, вигадки й домислу, простежуються способи реалізації філософської концепції, робиться спроба в художніх моделях минулого відшукати проєкції на сучасність та перспективи на майбутнє.

Дослідження має чітку структуру. В першому розділі авторка вносить необхідні корективи у визначення жанрової природи історичного роману та його класифікацію. Так, вважаючи історичний роман не самостійним жанром, а одним із різновидів жанру роману та визначаючи критерії "історичності", дослідниця стверджує: історичним слід вважати твір про минуле, віддалене в часі не менше як на життя одного покоління, в якому діють і реальні постаті, і витворені авторською уявою.

Л.Ромашенко репрезентує два основні підходи до аналізу історичного твору — "хронологічний" та "формалістичний". У другому розділі аналізується еволюція теми козаччини в українській літературі, мистецькі досягнення і втрати — від фольклору та давнього письменства до найновіших зразків, датованих 80—90-ми рр. ХХ ст. Розділ третій — "Художнє структурування нової історіософії" — присвячено висвітленню доби Руїни та її головних героїв (метаморфози концепції особистості), робиться спроба

новаторського осмислення діяльності Павла Полуботка, співвідношення різних "правд" у творах про Коліївщину, трагедії Запорізької Січі (історична та художня версії). Авторці в цілому вдалося уникнути хибної тенденції, що простежується при дослідженні історичної белетристики: маємо на думці перебільшену увагу до проблеми достовірності, зіставлення художньої та наукової інтерпретації подій при одночасному ігноруванні естетичної природи літературного твору.

У четвертому розділі — "Синкретизм жанрово-стильового мислення" — констатується розширення жанрової палітри історичного роману й збагачення форм оповіді, наголошується, що в сучасній прозі історія дедалі частіше розкривається кризь призму філософії із застосуванням притчі, параболи, алегорії, легенди, казки, міфу, які розмивають контури реального художнього образу. Особливу увагу приділено психологізму як родовій якості будь-якого художнього твору.

Усе це робить дослідження Людмили Ромашенко цікавим не лише для вузького кола фахівців-літературознавців, а й для студентів філологічних та історичних факультетів, де читається спецкурс "Українська історична художня література".

м. Черкаси

Людмила Скорина

Строста

Навздогін, відчайдушно,
стираючи крила до крові,
підганятиму душу,
Що відстала від лету любові...
(“Сага про зустріч”)

Поетку Наталку Фурсу щиро вітаємо з четвертою вже поетичною збіркою **“Необлітане небо: Лірика”** (Полтава: Полтавський літератор, 2002. — 80 с.). Попередні — **“Окрик”** (1993), **“Дар любові”** (1997), **“Страсті по Страті”** (2000, 2001).

Цілісність збірки забезпечена високою ліричною тональністю, своєрідною розробкою одвічної антитези “небо/крило” — “земля/трава” (“Вище, вище і вище / в очищене небо. / Та не вище — трави”; “Небо йшло зі мною в гору і під гору, / я щомиті чула дух його живий. / Та тому, мабуть, що ми були з ним поруч, / я душею пригорталась — до трави”; “Відлітають молитви. / Зриваються вірші. / Лиш не просить нічого у неба трава”; “Політаємо, милий... / На рік постарів наш сад. / Необлітані крила / боги заберуть назад” та ін.). У річищі цієї ж антитези — авторове сприйняття творчого акту: “Глянь: / мої обламани пера / вже врастають в листок палеру — / як у біле, живе крило”. Трелетну інтонацію збірки раптом перериває майже апокаліптичне передбачення: “Бродить парком голодний звір / і його не годусь правда...”.

В.Л.